

Sygn. akt I ACa 698/13

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 29 listopada 2013 r.

Sąd Apelacyjny w Warszawie I Wydział Cywilny w składzie:

Przewodniczący – Sędzia SA Zbigniew Cendrowski (spr.)

Sędzia SA Roman Dzięczek

Sędzia SO del. Joanna Zaporowska

Protokolant – st. sekr. sąd. Ewelina Borowska

po rozpoznaniu w dniu 29 listopada 2013 r. w Warszawie

na rozprawie

sprawy z powództwa Zgromadzenia (...)

przeciwko Skarbowi Państwa reprezentowanemu przez Ministra Skarbu Państwa, Ministra Finansów i Wojewodę (...)

o odszkodowanie

na skutek apelacji pozwanych

od wyroku wstępnego Sądu Okręgowego w Warszawie

z dnia 19 lutego 2013 r., sygn. akt II C 555/11

uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę Sądowi Okręgowemu w Warszawie do ponownego rozpoznania, pozostawiając temu Sądowi rozstrzygnięcie o kosztach postępowania apelacyjnego.

UZASADNIENIE

Sąd Okręgowy wyrokiem z dnia 19 lutego 2013 r. uznał roszczenie powoda za usprawiedliwione co do zasady.

W pozwie z dnia 12 lipca 2011 r. powód - Zgromadzenie (...) w P. - wniósł o zasądzenie od pozwanego Skarbu Państwa - Ministra Skarbu Państwa kwoty 13.500,00 zł z ustawowymi odsetkami od dnia wniesienia pozwu do dnia zapłaty.

W odpowiedzi na pozew pozwany Skarb Państwa - Minister Skarbu Państwa zastępowany przez Prokuratorię Generalną Skarbu Państwa wniósł o oddalenie powództwa.

Postanowieniem z dnia 6 listopada 2012 r. Sąd ustalił, że jednostką reprezentującą w postępowaniu Skarb Państwa jest również Wojewoda (...) oraz Minister Finansów.

Postanowieniem z dnia 19 lutego 2013 r. Sąd ograniczył rozprawę do kwestii zagadnienia wstępnego, tj. ustalenia zasady odpowiedzialności.

Sąd Okręgowy ustalił następujący stan faktyczny.

Zgromadzenie (...) istnieje od 1842 r. Dnia 13 stycznia 1913 r. reskryptem nr (...) Stolica Apostolska zezwoliła na wyodrębnienie się Prowincji G. - (...) Zgromadzenia (...).

Dnia 12 lipca 1920 r. prymas Arcybiskup (...) i (...) zatwierdził wniosek o powołanie fundacji dobroczynnej o nazwie Zakład (...) św.(...) (...) z siedzibą w P., utworzonej przez P. Zgromadzenia (...) w P. - M. H. S.. Akt powołania fundacji został zatwierdzony przez władze państwowe.

Majątek Zgromadzenia obejmował nieruchomości K.: obszar o powierzchni 16,0853 ha - K. K. (...), K.: obszar o powierzchni 8,3843 ha - KW K. tom (...), obszar o powierzchni 12,84 ha - KW K. tom (...), obszar o powierzchni 13,7889 ha - KW K. tom(...), obszar o powierzchni 6,8484 ha - KW K. tom(...) Z.: obszar o powierzchni 7,9890 ha - KW Z. tom(...), o łącznej powierzchni 65,9359 ha.

Dla nieruchomości położonych w Z., K. i K. założone zostały księgi wieczyste, w których jako właściciela wpisano Prowincję Polską Zgromadzenia (...) w P. - Zakład (...) bądź Zakład (...) św. E. (...) w P..

Protokołem, zdawczo - odbiorczym z dnia 14 kwietnia 1950 r., na podstawie ustawy z dnia 20 marca 1950 r. o przejęciu przez Państwo dóbr martwej ręki i utworzeniu funduszu kościelnego odebrano Zgromadzeniu nieruchomości położone w P., o łącznej powierzchni 54,2653 ha. Przejęciu podlegały nieruchomości położone w: K. - obszar o powierzchni 160853 ha, K. - obszar o powierzchni 8,3843 ha, obszar o powierzchni 4,3462 ha, obszar o powierzchni 11,6101 ha, obszar o powierzchni 5,8504 ha, obszar o powierzchni 7,9890 ha - łącznie 54,2653 ha. Od przejęcia na własność Państwa wyłączono część nieruchomości w K. o powierzchni 2,7292 ha. Zgromadzenie otrzymało łącznie do użytkowania 4,76 ha.

W latach 1960 - 1961 Urząd do Spraw Wyznań w W. wydał orzeczenia w przedmiocie własności ziem objętych protokolarnie w posiadanie przez władze państwowe w dniu 14 kwietnia 1950 r. W oparciu o orzeczenia tego urzędu: Nr (...) z dnia 19 lipca 1960 r. i Nr (...), Nr (...) - z dnia 09 września 1961 r. oraz decyzji Nr (...) z dnia 12 czerwca 1961 r. własnością Państwa z dniem 23 marca 1950 r. stały się nieruchomości: K. - obszar o powierzchni 7,1885 ha - KW K. tom (...), obszar o powierzchni 12,8405 ha - KW K. tom(...) obszar o powierzchni 13,7889 ha - KW K. tom (...), obszar o powierzchni 6,8484 ha - KW K. tom(...), oraz nieruchomości zapisane w K. K. tom 2 wykaz 32 a także KW Z. tom (...). Od przejęcia na własność Państwa wyłączono część nieruchomości położonej w K., o łącznej powierzchni 4,0379 ha.

Na podstawie postanowień Sądu Powiatowego dla m. P. - Wydziału Ksiąg Publicznych w 1960 r. i 1961 r. do ksiąg wieczystych wpisano Skarb Państwa. Grunty przeszły w administrację Państwowego Funduszu Ziemi. Następnie jako właściciela wpisano Miasto P..

Zgromadzenie (...) w P. w dniu 18 maja 1991 r. wystąpiło z wnioskiem o wszczęcie postępowania regulacyjnego, w trybie art. 61. ustawy z dnia 17 maja 1989 r. o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej. Zgromadzenie wniosło o przyznanie na swoją rzecz odszkodowania za utracone nieruchomości, położone w P., w obrębach K., K. i Z., lub o zwrot części przejętych nieruchomości lub przyznanie odpowiednich nieruchomości zamiennych, które Zgromadzenie mogłoby zaliczyć, jako substytut odszkodowania.

(...) przejęte przez Skarb Państwa częściowo zostały przeznaczone do realizacji funkcji publicznych.

Decyzją z dnia 15 października 1992 r. Wojewoda (...) orzekł, iż nieruchomość położona w P. obręb K. o powierzchni 6,0310 ha wraz z budynkami gospodarczym z dniem 23 maja 1989 r. stała się z mocy prawa własnością Zgromadzenia (...) w P..

Postępowanie regulacyjne było prowadzone przez Komisję Majątkową, działającą przy Ministerstwie Spraw Wewnętrznych, i Administracji. Komisja ta wydała trzy orzeczenia. W każdym z orzeczeń częściowych Komisja Majątkowa orzekała o zwrocie nieruchomości w naturze, lub przyznawała nieruchomości zamienne, każdorazowo określając wysokość kwoty roszczenia Zgromadzenia, które pozostawało do zaspokojenia, opierając się na wartości przejętych nieruchomości, określonej w tym operacie szacunkowym.

Na podstawie orzeczenia z dnia 19 stycznia 2001 r. przywrócono Zgromadzeniu własność nieruchomości skomunalizowanych, stanowiących działki ewidencyjne: nr (...), położona w P., obręb K., dla której Sąd Rejonowy w Poznaniu prowadzi księgę wieczystą KW Nr (...), położona w P., obręb K., dla której Sąd Rejonowy w Poznaniu prowadzi księgę wieczystą KW Nr (...), położona w P., obręb K., dla której Sąd Rejonowy w Poznaniu prowadzi księgę wieczystą KW Nr (...), położona w P., obręb K., dla której Sąd Rejonowy w Poznaniu prowadzi księgę wieczystą KW Nr (...). Komisja Majątkowa uznała, iż wniosek strony powodowej jest zgodny z obowiązującymi przepisami prawa i merytorycznie uzasadniony.

Orzeczeniem z dnia 22 kwietnia 2008 r. przyznano Zgromadzeniu nieruchomości zamienną - własność nieruchomości położonej w Wyrach, powiat (...), woj. (...), przy ul. (...), stanowiącej działkę ewidencyjną nr (...), o pow. 2,7567 ha, dla której Sąd Rejonowy Wydział V Ksiąg Wieczystych w M. prowadzi księgę wieczystą KW Nr (...). Wartość pozostałego do zaspokojenia mienia została ustalona na 37.136.820,00 zł.

Wobec zdezaktualizowania operatu szacunkowego Zgromadzenie przedłożyło komisji nowy operat z dnia 05 maja 2008 r., określający łączną wartość nieruchomości przejętych na własność Skarbu Państwa na kwotę 44.795.000,00 zł. Na tej podstawie wartość pozostałego do zaspokojenia roszczenia Zgromadzenie określiło na 43.805.000,00 zł.

Orzeczeniem z dnia 10 czerwca 2008 r. przyznano Zgromadzeniu nieruchomości zamienną - własność nieruchomości położonej w W. - B., gmina W., dzielnica B., powiat(...)W., woj. (...), w zakresie obejmującym działki ewidencyjne nr (...) o pow. 24,8620 ha obręb(...) oraz nr(...) o pow. 22,4018 obręb (...), dla której Sąd Rejonowy dla Warszawy - Mokotowa, Wydział IX Ksiąg Wieczystych w W. prowadzi księgę wieczystą KW Nr (...), o wartości 30.700.000,00 PLN. Wartość pozostałego do zaspokojenia mienia Zgromadzenie oszacowało wówczas na 13.500.000,00 zł.

Zgodnie z ostatnim z przedłożonych operatów szacunkowych, z dnia 5 maja 2008 r., wartość przejętych przez Skarb Państwa nieruchomości wynosiła 44.795.000,00 zł.

W piśmie z dnia 15 kwietnia 2011 r. powód otrzymał zawiadomienie Dyrektora Departamentu Wyznań Religijnych oraz Mniejszości Narodowych i Etnicznych Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji, z informacją, iż Komisja Majątkowa nie rozpatrzyła wniosku Zgromadzenia o przywrócenie własności nieruchomości oraz została pouczona o uprawnieniu wynikającym z art. 4 ust. 1 oraz ust. 2. ustawy z dnia 16 grudnia 2010 r. o zmianie ustawy o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej.

Na podstawie powyższego stanu faktycznego Sąd dokonał następujących ustaleń:

Sąd wskazał, że Fundacja Zakład (...) pod wezwaniem św. E. została utworzona w 1920 r., na terenie, na którym wówczas obowiązywał (...), podstawie którego kościelna osoba prawna nie mogła otrzymać osobowości prawnej, którą uzyskiwały jedynie stowarzyszenia oraz fundacje. Brak jednak było uregulowań, z których wynikałoby, komu przypada majątek fundacji na wypadek ustania jej istnienia w sytuacji braku wskazania osób upoważnionych do majątku, a ponadto Sąd wskazała, że przepisy § 80 - 88 (...), określające status fundacji, zostały uchylone Dekretem Rady Ministrów z dnia 22 października 1947 r. o zmianie i rozciągnięciu mocy obowiązującej dekretu z dnia 7 lutego 1919 r. o fundacjach i zatwierdzaniu darowizn i zapisów na cały obszar Państwa Polskiego z dniem 14 listopada 1947 r.

Sąd wskazał, że z dniem wejścia w życie ustawy z dnia 17 marca 1921 r. - Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej (zwana konstytucją marcową), związki religijne uznane przez państwo uzyskały osobowość prawną na podstawie art. 113, a ponadto, uprawnienia majątkowe Kościoła katolickiego w II Rzeczypospolitej wynikały z zasady autonomii określonej w art. 114 Konstytucji i pośrednio z art. 113, który przyznawał każdemu związkowi wyznaniowemu prawnie uznanemu prawo do nabywania, posiadania, zarządzania i zbywania majątku ruchomego i nieruchomego oraz posiadania i korzystania ze swych funduszy i fundacji, a także zakładów, których działalność skierowana była na cele wyznaniowe, naukowe i dobroczynne. Z kolei na mocy ust. 1 art. XXIV Konkordatu między Stolicą Apostolską a Rzeczpospolitą Polską z dnia 10 lutego 1925 r. Rzeczypospolita Polska uznała prawo osób prawnych Kościoła katolickiego do wszystkich majątków ruchomych i nieruchomych, kapitałów,

dochodów oraz innych praw, które te osoby prawne posiadały na obszarze Państwa polskiego. W celu uniknięcia niepewności co do stanu prawnego nieruchomości będących w posiadaniu kościelnych osób prawnych przyjęto zasadę status quo. Zgodnie z tą zasadą władze państwowe uwłaszczyły kościelne osoby prawne, tzn. nieruchomości, będące w dniu 10 lutego

1925 r. w posiadaniu kościelnych osób prawnych, a niestanowiące prawnie ich własności, stały się ich własnością. Jeżeli natomiast kościelne osoby prawne, w tej samej dacie, posiadały ograniczone prawo rzeczowe na nieruchomości, które nie było ujawnione w księdze hipotecznej (gruntowej, wieczystej), to podlegało ono wpisowi do tej księgi. Szczegółowy tryb dokonywania wpisów do ksiąg hipotecznych na rzecz kościelnych osób prawnych określało rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z 7 lutego 1928 r. o wpisywaniu do ksiąg hipotecznych praw własności polskich osób prawnych kościelnych i zakonnych.

Wobec powyższych uwag, Sąd stwierdził, że z dniem wejścia w życie konstytucji marcowej Zgromadzenie (...) uzyskało osobowość prawną jako kościelna osoba prawna, a status majątkowy tego podmiotu następnie był regulowany w oparciu o przepisy Konkordatu. Nie oznacza to jednak, że w myśl powołanych przepisów, nieruchomości, co do których w księgach wieczystych została wcześniej ujawniona, utworzona zgodnie z przepisami fundacja - Zakład Dobroczynny, stały się własnością nowopowstałej osoby prawnej - Zgromadzenia. Wspomniane powyżej uwłaszczenie kościelnych osób prawnych mogło bowiem odnosić się do nieruchomości, będących w dniu 10 lutego 1925 r. w posiadaniu kościelnych osób prawnych, a niestanowiących prawnie ich własności. Wymagana do dokonania wpisu w księgach hipotecznych była również deklaracja właściwego ordynariusza. W stanie faktycznym niniejszej sprawy brak jest podstaw do przyjęcia, że w oparciu o te regulacje Zgromadzenie stało się właścicielem nieruchomości.

Należy jednak uznać, że powodowi przysługuje legitymacja do wystąpienia z roszczeniem w niniejszym procesie. Nie można bowiem wyprowadzić wniosku, iż dokonanie czynności zgodnie z rozporządzeniem było obowiązkowe, a także, że zachodziły w stosunku do spornych nieruchomości przesłanki do zastosowania rozporządzenia.

Od dnia wejścia w życie konstytucji marcowej należy uznać, że fundacja Zakład (...) funkcjonowała jako osoba prawna obok nowopowstałej osoby prawnej kościelnej - Zgromadzenia. Nie było zatem obowiązku likwidowania fundacji ani dokonywania przesunięć majątkowych na rzecz Zgromadzenia. Nie można też stwierdzić, że nieruchomości będące w posiadaniu fundacji odpowiadały definicji posiadania nieruchomości, tj. faktycznego władania jawnego i spokojnego we własnym imieniu i w dobrej wierze, jak właściciel, a także że objęcie tego władania przez Zgromadzenie miało miejsce za wiedzą i bez sprzeciwu poprzedniego właściciela, tj. fundacji Zakład Dobroczynny. Przyznanie osobowości prawnej Zgromadzeniu nie skutkowało zatem tym, że Zgromadzenie nabyło majątek należący do fundacji.

Z dniem 23 marca 1950 r. weszła w życie ustawa z dnia 20 marca 1950 r. o przejęciu przez Państwo dóbr martwej ręki, poręczeniu proboszczom posiadania gospodarstw rolnych i utworzeniu Funduszu Kościelnego, która skutkowałą przejęciem przez państwo nieruchomości należących do związków wyznaniowych - kościoła i jego instytucji, zakonów lub jakichkolwiek innych jednostek organizacyjnych i organów. W 1950 r. Zakład Dobroczynny został pozbawiony całego swojego majątku na rzecz Państwa, a podstawą prawną tego działania, wskazaną w orzeczeniach Urzędu ds. Wyznań, były przepisy ustawy o przejęciu przez Państwo dóbr martwej ręki. Z kolei z dniem 22 maja 1952 r. wszedł w życie dekret z dnia 24 kwietnia 1952 r. o zniesieniu fundacji. Dekret stanowił w art. 1, że znosi się fundacje, natomiast w art. 2 i art. 4, że majątek zniesionych fundacji przyjmuje się na własność Państwa, z mocy prawa z dniem wejścia w życie dekretu bez odszkodowania, wolny od jakichkolwiek obciążeń z wyjątkiem przewidzianych w dekreście.

Sąd wskazał, że Zgromadzenie dopełniło wymaganych czynności dot. rejestracji, zgodnie z rozporządzeniem Ministra Administracji Publicznej z dnia 06 sierpnia 1949 r. w sprawie wykonania dekretu z dnia 5 sierpnia 1949 r. o zmianie niektórych przepisów prawa o stowarzyszeniach. Na gruncie uprawnień własnościowych nie zaszyły jednak jakiegokolwiek zmiany.

W ocenie Sądu, wobec uwag zawartych wyżej, nie można uznać, że istnieje tożsamość powoda z fundacją Zakład (...), będącą podmiotem ujawnionym w księgach wieczystych nieruchomości przejętych następnie przez Skarb Państwa., nie można również wywodzić następstwa prawnego pomiędzy obecnie funkcjonującą kościelną osobą

prawną - Zgromadzeniem a fundacją Zakład Dobroczynny, utworzoną w 1920 r. Jednak w ocenie Sądu legitymację do wystąpienia z roszczeniem po stronie powoda należy stwierdzić.

Za przyjęciem, że legitymacja do wystąpienia z roszczeniem przysługuje powodowemu Zgromadzeniu, pomimo tego że właścicielem wpisanym do ksiąg hipotecznych była fundacja Zakład (...), przemawia to, że nieruchomości stanowiły materialną bazę funkcjonowania tak Zakładu (...) jak i Zgromadzenia - po uzyskaniu przez nie osobowości prawnej na podstawie konstytucji marcowej. Uwzględnić też należy każdorazową tożsamość osób uprawnionych do reprezentowania fundacji (zarządzania jej sprawami) z osobami stojącymi na czele Zgromadzenia. Zarząd fundacją bowiem każdorazowo sprawowała siostra prowincjałka. Wymaganie wykazania następstwa prawnego w rozumieniu przepisów prawa cywilnego w stanie prawnym sprawy jest nie do zrealizowania. Nie ma bowiem następstwa prawnego po fundacji, w sytuacji gdy podmiot ten nie podlegał likwidacji, a został zniesiony - utracił byt prawny na podstawie ustawy. Obowiązujące przepisy nie przewidują trybu pozwalającego na „nawiązanie” do zlikwidowanego w ten sposób podmiotu.

Powyższe, w ocenie Sądu, przesądza nie o następstwie prawnym, a o legitymacji powoda do wystąpienia z roszczeniem na podstawie art. 60 i art. 4 ustawy z dnia 16 grudnia 2010 r. o zmianie ustawy o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. z 2011 r., nr 18, poz. 89.).

Sąd wskazał ponadto, na brak obowiązku - po wejściu w życie konstytucji marcowej - podejmowania przesunięć majątkowych pomiędzy Zgromadzeniem a fundacją. W tym kontekście, jeżeli uwzględni się cel ustawy, jakim była rekompensata za przejęcie majątków podmiotom, które doznały strat w wyniku ustawy o przejęciu przez Państwo dóbr martwej ręki i dekretu o zniesieniu fundacji, w ocenie Sądu podmiotem uprawnionym jest w niniejszej sprawie powodowe Zgromadzenie, co wynika też z brzmienia art. 61 ust. 1 pkt 4 ustawy o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego. W tym zakresie Sąd podzielił stanowisko powoda, że skoro racjonalny ustawodawca przewidział możliwość zwrotu mienia przejętego przez państwo od fundacji kościelnych - zlikwidowanych na mocy dekretu o zniesieniu fundacji, to uznał, iż muszą istnieć podmioty, na rzecz których taki zwrot mógłby nastąpić - i to podmioty inne, niż fundacje, które zostały pozbawione majątku, z uwagi na likwidację tej formy osób prawnych w 1952 r.

Dlatego też Sąd Okręgowy uznał, że o zwrot przejętego przez Państwo mienia fundacji kościelnych miały prawo ubiegać się kościelne osoby prawne i to im takie mienie mogło być przywrócone. Rodzaje kościelnych osób prawnych wymienione są w art. 6 - 10 ustawy o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego. Zgodnie z art. 8 ust 1 pkt 6 ustawy, osobami prawnymi są m. in. Instytuty życia konsekrowanego (zakony), zgodnie zaś z punktem 7 art. 8 ust 1, osobami prawnymi są również prowincje zakonów. Powodowe Zgromadzenie niewątpliwie odpowiada tej definicji.

Apelację w niniejszej sprawie wniosła strona pozwana zaskarżając to orzeczenie w całości zarzucając naruszenie prawa materialnego, tj. art. 61 ust. 1 pkt 4 ustawy z dnia 17 maja 1989 r. o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w RP, poprzez jego błędną wykładnię, polegającą na przyjęciu, że powodowe Zgromadzenie ma prawo domagania się odszkodowania za upaństwowione mienie fundacji kościelnej w sytuacji, gdy mienie to nie zostało przejęte przez państwa na mocy dekretu z dnia 24 kwietnia 1952 r. o zniesieniu fundacji, ale na podstawie ustawy z dnia 20 marca 1950 r. o przejęciu przez Państwo dóbr martwej ręki, poręczeniu proboszczom posiadania gospodarstw rolnych i utworzeniu Funduszu Kościelnego. Pozwany wniósł o zmianę zaskarżonego wyroku w całości i oddalenie powództwa oraz o zasądzenie od powoda na rzecz pozwanego Skarbu Państwa - Ministra Skarbu Państwa, Ministra Finansów i Wojewody (...) kosztów postępowania za obie instancje, w tym kosztów zastępstwa procesowego na rzecz Skarbu Państwa - Prokuraturii Generalnej Skarbu Państwa według norm przepisanych.

W odpowiedzi na apelację strona powodowa wniosła o jej oddalenie w całości i zasądzenie od pozwanego na rzecz powoda kosztów postępowania odwoławczego w tym kosztów zastępstwa adwokackiego, według norm przepisanych.

Sąd Apelacyjny ustalił i zważył, co następuje:

Na wstępie należy rozważyć, czy w sprawie istniały podstawy do wydania wyroku wstępnego.

Wyrok wstępny podlega zaskarżeniu wg. takich samych zasad, jak wyrok końcowy, a Sąd drugiej instancji, rozpoznając sprawę na skutek wniesionej apelacji, stosuje zasady orzekania obowiązujące w postępowaniu apelacyjnym, a więc wskazane także w art. 386 § 4 k.p.c.

Badaniu zatem przez Sąd Apelacyjny podlegają podstawy wydania wyroku wstępnego (wyrok Sądu Najwyższego z 24 stycznia 2013 r. II CSK 279/12).

Zgodnie z ukształtowanym w orzecznictwie sądowym poglądem, wyrokiem wstępnym Sąd powinien rozstrzygać o istnieniu konkretnego stosunku prawnego lub prawa, z którego wynika dochodzone roszczenie, przesądzając zaś o konkretnym stosunku prawnym, winien ustalić wszystkie jego elementy, z wyjątkiem wysokości roszczenia (tamże).

W sprawie niniejszej Sąd Okręgowy rozstrzygnął zaś nie o istnieniu roszczenia (o charakterze cywilnym, materialno-prawnym), ale o legitymacji czynnej powoda, co nie uzasadnia wydania wyroku wstępnego.

Zgodnie z treścią art. 318 § 1 k.p.c., Sąd, uznając roszczenie za usprawiedliwione co do zasady, może wydać wyrok wstępny tylko co do samej zasady. Termin „zasada” w rozumieniu cytowanego przepisu odnosi się do strony przedmiotowej, a nie podmiotowej procesu (wyrok Sądu Najwyższego z 28 czerwca 1982 r. - IV CR 230/82).

W wyroku z 18 maja 2011 r. - III CSK 234/10 Sąd Najwyższy wyraził wprawdzie pogląd, że termin „zasada” odnosi się do wszystkich elementów stosunku prawnego z wyjątkiem rozmiaru świadczenia, jednakże podzielił pogląd, iż wyrok wstępny powinien rozstrzygać o istnieniu konkretnego stosunku prawnego lub prawa, z którego wynika dochodzone roszczenie.

W uzasadnieniu wyroku z 7 maja 2008 r. – II CSK 12/08 Sąd Najwyższy, stwierdził, że w wyroku wstępnym Sąd powinien rozstrzygać o legitymacji procesowej czynnej lub biernej, ale nie może na tym poprzestać. Pojęcie „żądanie usprawiedliwione w zasadzie” oznacza bowiem istnienie między stronami procesu stosunku prawnego uzasadniającego uwzględnienie powództwa.

Taki pogląd wyraził też Sąd Najwyższy w wyroku z 13 stycznia 2005 r. IV CK 446/04.

Przez pojęcie „żądanie usprawiedliwione w zasadzie” należy rozumieć bowiem istnienie pomiędzy stronami procesu stosunku prawnego uzasadniającego uwzględnienie powództwa (tamże).

Takie też stanowisko prezentuje Józef Molny w glosie do wyroku Sądu Najwyższego z 28 czerwca 1982 r. – IV CR 230/82 (OSP i KA, 1983/10/527-532).

Wskazuje m.in., że na tle art. 318 k.p.c. terminy „stosunek prawny” i „prawo” – oznacza jakiś konkretny stosunek prawa materialnego leżący u podstaw powództwa, oraz konkretne prawo podmiotowe, stanowiące jeden z podstawowych elementów tego stosunku.

Wyrok wstępny nie może jednak dotyczyć wszystkich stosunków prawnych lub praw, lecz tylko takich, na „bazie” których można wyróżnić uprawnienia typu roszczeń majątkowych, oraz odpowiadające im świadczenia.

Glosator wyróżnia elementy występujące prawie w każdym stosunku zobowiązaniowym, przy czym wskazuje na konieczność występowania elementu wierzytelności i odpowiadającego mu długu oraz elementy przedmiotu świadczenia, konkretnego roszczenia i obowiązku jego zaspokojenia.

W sprawie niniejszej Sąd Apelacyjny podziela ocenę Sądu Okręgowego, iż strona powodowa jest uprawniona do wystąpienia z żądaniem określonym w pozwie – z przyczyn które zostaną omówione w dalszej części uzasadnienia.

Nie oznacza to jednak, że żądanie to rozumiane jako roszczenie jest uzasadnione.

Żądanie swoje strona powodowa wywodzi z przepisów art. 4 ustawy z 16 grudnia 2010 r. o zmianie ustawy o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej oraz art. 61 ust. 1 i art. 63 ust. 1 pkt 3 Ustawy z 17 maja 1989 r. o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej.

Domaga się zasądzenia odszkodowania – stosownie do cytowanej normy art. 4 ustawy z 16 grudnia 2010 r.

Sąd Apelacyjny w szczególności podkreśla, że termin „zasada” w rozumieniu cytowanego przepisu oznacza konkretne prawo lub stosunek prawny, a nie pogląd prawny czy faktyczny (vide: także cytowana wyżej glosa – OSPiKA 1983/10 strona 529, oraz postanowienie Sądu Najwyższego z 22 października 2009 r. – III CSK 21/09).

Zasądzenie odszkodowania jest uzależnione nie tylko od tego, czy strona powodowa posiada legitymację czynną w sferze prawa materialnego, ale również od tego, czy zaistniały wszystkie przesłanki określone w cytowanych przepisach ustawy z 17 maja 1989 r. skutkujące oceną, iż istnieje po stronie powodowej uzasadnione roszczenie cywilno-prawne.

Na obecnym etapie brak jest możliwości dokonania takiej oceny.

Analizy tak w płaszczyźnie faktów i dowodów jak i w płaszczyźnie prawnej wymaga bowiem ponadto problem, czy po stronie powodowej istnieje szkoda, która może być w niniejszym procesie naprawiona, a która stanowi przesłankę uzasadniającą przyznanie odszkodowania w rozumieniu przepisu art. 63 ust. 1 pkt 3 ustawy z 17 maja 1989 r.

Należy bowiem mieć na uwadze, iż ze stanowiska strony pozwanej wynika, że zaprzecza ona istnieniu takiej szkody, odwołując się m.in. do rzeczywistej wartości nieruchomości odzyskanych przez stronę powodową i wartości nieruchomości przejmowanych przez Skarb Państwa.

Na obecnym etapie postępowania brak jest możliwości merytorycznego odniesienia się do argumentacji strony pozwanej w tym zakresie zawartej w jej pismach procesowych.

Należy poza tym zwrócić uwagę, że Sąd Okręgowy, prowadząc postępowanie dowodowe, winien określić, jakie dowody zostały w sprawie dopuszczone i stanowią podstawę oceny.

Postanowienie dowodowe wydane na rozprawie 19 lutego 2013 r. sugeruje, że są to jedyne dowody dopuszczone przez Sąd.

Co do zarzutu zawartego w apelacji – a dotyczącego wykładni treści art. 61 ust. 1 pkt 4 Ustawy z 17 maja 1989 r. o stosunku państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej – jest on nieuzasadniony.

Apelacja nie przedstawia zarzutu naruszenia prawa procesowego, w szczególności dotyczących ustaleń faktycznych dokonanych przez Sąd Okręgowy. Sąd ten, jak wynika z treści postanowienia z 19 lutego 2013 r. wydanego na rozprawie – dopuścił jedynie dowody z dokumentów znajdujących się na kartach 413-442 i 457-459, przy czym żadna ze stron nie wniosła zastrzeżenia w trybie art. 162 k.p.c.

Zarzut zawarty w apelacji dotyczy wykładni treści art. 65 ust. 1 pkt 4 ustawy z 17 maja 1989 r. o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej.

Zasadnie Sąd Okręgowy wskazuje na intencję ustawodawcy co do rekompensaty Kościołowi Katolickiemu strat doznanych przez przejęcie majątku.

Jak wynika z poglądu Trybunału Konstytucyjnego wyrażonego w uzasadnieniu uchwały Trybunału z 24 czerwca 1992 r. W 11/91 – przepisy art. 61 (wraz z art. 60 a także art. 63) tworzą razem instytucję, której istotą jest przywrócenie w naturze określonych składników własności Kościołowi Katolickiemu, których Kościół został pozbawiony, albo naprawienie wyrządzonej mu szkody w sposób określony w art. 63 ust. 1 pkt 2 i 3, przy czym podkreślenia wymaga akcentowanie przez Trybunał Konstytucyjny Kościoła Katolickiego jako poszkodowanego.

Sąd Apelacyjny podziela ocenę Sądu Okręgowego, iż powodowe Zgromadzenie nie jest tożsame z fundacją noszącą nazwę Zakład (...). E. (...) w P..

Argumenty strony powodowej odwołują się do uwarunkowań historycznych, kładąc nacisk na wewnętrzne przekonanie instytucji kościelnych mogących na taką tożsamość wskazywać.

Należy zgodzić się, że w chwili tworzenia fundacji – Zakładu (...). E. (...) (karta 203-207 i 325-326) istniało daleko posunięte w ówczesnych realiach historycznych przenikanie się elementów podmiotowych i przedmiotowych między Zgromadzeniem i fundacją.

Na uwagę zasługuje też argumentacja wskazująca na przyczyny takiego stanu rzeczy wynikające z uwarunkowań prawnych i geograficznych, związane przede wszystkim z tym, że w ówczesnym stanie prawnym Zgromadzenie, nie posiadające osobowości prawnej, miało daleko idące problemy związane z prawem własności i posiadania. Problemy te w znacznym stopniu rozwiązywało utworzenie fundacji. Jednakże należy też zauważyć, że sytuacja taka miała miejsce przez stosunkowo krótki okres czasu, do chwil wejścia w życie Konstytucji Marcowej w 1921 r.

Powodowe Zgromadzenie ani po wejściu w życie rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z 7 lutego 1928 r. o wpisywaniu do ksiąg hipotecznych praw własności osób prawnych i kościelnych, ani później nie podjęło decyzji, ani związanych z nią działań, zmierzających do uzyskania stosownego wpisu w księgach wieczystych nieruchomości stanowiących jednakowoż w świetle ówczesnego prawa własność fundacji.

Oceny takiej nie zmieniają ani wewnętrzne pisma władz kościelnych, ani pismo Urzędu do spraw Wyznań z 2 marca 1989 r. (k. 429 akt), które to pismo nie jest dokumentem urzędowym w rozumieniu przepisu art. 244 § 1 k.p.c., jako że treść jego dotycząca formy działania Zgromadzenia w sposób oczywisty wykracza poza ustawowy zakres działania.

Z przyczyn wskazanych przez Sąd Okręgowy brak jest również podstaw do przyjęcia następstwa prawnego powodowego Zgromadzenia.

Sąd Apelacyjny podziela jednakże argumentację Sądu Okręgowego co do legitymacji czynnej powoda, akcentując potrzebę odwołania się do celu ustawy z 17 maja 1989 r.

Nie jest z tych względów do zaakceptowania taka wykładnia treści przepisu art. 61 ust 1 i 63 ust. 1 cytowanej ustawy, która by z jednej strony obejmowała swoim działaniem przejęte przez państwo mienie fundacji, które obecnie nie pozostaje we władaniu Kościoła (kościelnych osób, instytucji), z drugiej zaś strony wykluczała w praktyce występowanie ze stosowanymi roszczeniami.

Taki zaś skutek wynikałby z takiej interpretacji przepisu art. 61 ust. 1 pkt 4 Ustawy, jaką prezentuje skarżący, iż punkt 4 ustępu 1 odnosi się tylko do mienia fundacji przejętego w drodze przepisów dekretu z 24 kwietnia 1952 r. o zniesieniu fundacji. Poza sferą oddziaływania przepisów ustawy z 17 maja 1989 r. znalazłoby się zaś mienie fundacji przejęte na mocy ustawy z 20 maja 1950 r. o przejęciu przez państwo dóbr martwej ręki (...).

Taka wykładnia przepisu byłaby sprzeczna z celem ustawy z 17 maja 1989 r. o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego (...).

Z tych wszystkich względów orzeczono zgodnie z art. 386 § 4 k.p.c.